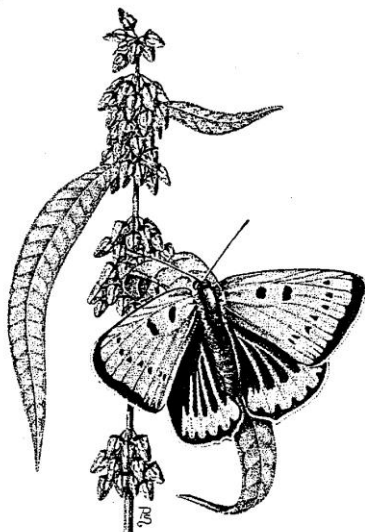

5^e jaargang
maart 2001

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging.

VOORWOORD

Beste vlindervrienden,

de klus zit er op! “Dagvlinders in Fryslân” ligt in de boekwinkel en we kunnen met z'n allen trots zijn op het resultaat. Het betekent ook dat we nu weer meer tijd beschikbaar krijgen voor het echte vlinderwerk, dat wil zeggen overdag het veld in en 's nachts bezig met de vlinderlampen. Wat dit laatste betreft: de aandacht voor de nachtvlinders heeft de laatste jaren noodgedwongen op een wat lager pitje gestaan, dus ik denk dat vooral de nachtvlinders zullen zich mogen verheugen in een toenemende belangstelling. Om daar op in te spelen zal ik op de komende voorjaarsvergadering een verhaal houden over beschikbare vlinderlampen: eigenschappen, prijzen, toepassingen etc. Misschien dat een aantal van onze leden, die tot nu toe alleen met dagvlinders bezig waren, ook interesse krijgen in de nachtvlinders. Onze excursies zullen weer in het teken staan van zowel de dag- als de nachtvlinders. In deze Flinterwille staat een overzicht van onze plannen en we hopen dat de weergoden ons daarbij beter gezind zullen zijn dan het afgelopen jaar.

Dat onze internetsite wereldwijd wordt bezocht heb ik al eens eerder gemeld. Sinds kort heeft deze er echter mede voor gezorgd dat we een buitenlands lid hebben binnen onze vlinderwerkgroep. In januari kreeg ik een mailtje van Martin Andree uit Michigan (USA). Hij had op onze site gelezen over Dagvlinders in Fryslân; omdat zijn voorouders uit Friesland komen en hij zelf vlinderliefhebber is, vroeg hij me informatie over onze werkgroep en het verzoek om hem ons boek te bezorgen. Na heel wat mailtjes heen en weer is het voor elkaar gekomen en heeft hij het boek in zijn bezit. Hij spreekt dan wel geen Nederlands, maar met een woordenboek erbij is hij nu bezig ons boek te bestuderen. Bovendien wilde hij graag lid worden van onze werkgroep en op de hoogte blijven van wat er hier op vlindergebied gebeurt. En dat betekent ons eerste buitenlandse lid! Overigens levert onze site nog meer internationale contacten op; vorige week zocht een vlinderende Rus uit Novosibirsk contact. Hij doet aan dagvlinders en zijn werkgebied ligt in het Altai-gebergte. Niet direct naast de deur, maar mocht er binnenkort een van jullie reisplannen in die richting hebben, ik weet daar een adresje.....

En dan kan ik nog net hier het laatste nieuws vermelden, namelijk dat de Vlinderstichting besloten heeft in 2001 twee Gouden Vlinders een Friese bestemming te geven. Ze worden toegekend aan de heer en mevrouw Hoornveld, als erkenning voor hun noeste arbeid bij het inventariseren, en aan de Vlinderwerkgroep Friesland voor het tot stand komen van Dagvlinders in Fryslân. Van harte gefeliciteerd!

Rest mij om iedereen een heel goed vlinderseizoen toe te wensen en ik hoop veel van onze leden te treffen op onze voorjaarsbijeenkomst op dinsdag 3 april en uiteraard op onze excursies.

INHOUD

Voorwoord	pag. 1
Inhoud	2
Aankondiging voorjaarsbijeenkomst 2001	3
Excursies 2001	4
Verslag voojaarsbijeenkomst 2000	5
Dagvlinders in Fryslân- het vluchtige vastgelegd	9
Verslag najaarsbijeenkomst 2000	10
Vlinderwerkgroep stuit op aangename verrassing in Fochtelooërveen	11
Bijzondere waarnemingen in 2000	13
Ongewone vlinderkweek	14
Verslag inventarisatie nachtvlinders Duurswouderheide	15
Excursie Vlinderwerkgroep op 28 augustus 2000 op het erf van John Boosman te Earnewald.	22
Bijeen gelezen	23
Mutaties Ledenlijst	24
Belangrijke data	25

Aankondiging voorjaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op dinsdag 3 april 2001 in het Fries Natuurmuseum, Schoenmakersperk 2 te Leeuwarden. Aanvangstijd: 's avonds om 19.30 uur.

De indeling van de avond is als volgt:

1. Opening.
2. Mededelingen en ingekomen stukken.
3. Financiële situatie Vlinderwerkgroep.
4. Benoeming voorzitter.
5. Ervaringen/mededelingen/eigen inbreng door leden.
U kunt allerlei zaken meenemen, zoals vind- en kweekmateriaal, foto's, dia's, boeken etc. en daar iets over vertellen, of vragen over stellen.
6. Lichtvangst van nachtvlinders: informatie over en demonstratie van diverse soorten lampen (ML,HPL,blacklight etc.) en toepassing in lichtvallen door Siep Sinnema.
7. Pauze.
8. Presentatie over de inventarisatie van de Duurswouder heide in 2000 door Gerrit Tuinstra.
9. Rondvraag.
10. Sluiting om uiterlijk 22.00 uur.

Attentiepunten:

- Als u dia's hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst even bij de secretaris te melden.
- Contributie (f 10,00 per jaar) kan worden voldaan bij onze penningmeester, Luut de Zee. Overmaken kan ook naar gironummer 7223259 ten name van L. de Zee te Joure.
- Ingevulde waarnemingsformulieren kunt u zoals gebruikelijk inleveren bij

Jannie Sinnema.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.
Gerard Bergsma - secretaris.

Excursies 2001

Voor iedere excursie geldt, dat u zich vooraf bij de aangegeven contactpersoon dient op te geven. Wij krijgen dan een goed beeld van de deelname. Tevens ontvangt u dan nadere informatie. Al naargelang de weersomstandigheden kan een excursie geheel of gedeeltelijk worden afgelast. In de regel kan op de excursiedag zelf tot circa 12.30 uur met de contactpersoon worden gebeld.

19 mei. Fochteloërveen. Aanvang 14.00 uur.

Over dit omvangrijke hoogveengebied is reeds in nieuwsbrief nr. 2 van maart 1998 uitgebreide informatie verstrekt. Het gebied is zeer nat, dus laarzen zijn beslist noodzakelijk. Tevens verdient het aanbeveling om een kampeerstoeltje mee te nemen. Dit is gemakkelijk en comfortabel tijdens het nuttigen van brood en dergelijke aan het eind van de middag.

Plaats van samenkomst: de grote werkschuur van Natuurmonumenten aan de Fochteloërveenweg.

's Avonds gaan we lichten en smeren in dit gebied. Aggregaten worden meegenomen. In 1999 zijn we op 3 juli in dit gebied geweest. Vooral de oogst aan nachtvinders was toen zeer goed.

Contactpersoon: Gerard Bergsma. Tel. 0516-432414

23 juni: Alde Feanen. Aanvang 14.00 uur.

We zijn deze excursie te gast van It Fryske Gea. Een toelichting van dit prachtige uitgestrekte gebied in het hart van Fryslân behoeft nauwelijks enig betoog. Citaat uit het Handboek van It Fryske Gea: De Alde Feanen is een Nationaal Park in oprichting, een 'wetland' van internationaal belang, bestaande uit grote plassen, petgaten, rietvelden, elzenbroekbos, trilveen, schraalland, dotterbloemhooilanden, blauwgraslanden en weidevogelgrasland. Het is een natuurontwikkelingsgebied waarin diverse landschaps- en vegetatietypen zijn vertegenwoordigd.

Plaats van samenkomst: het informatiecentrum 'de Reidplûm' aan de Ds. v.d. Veeweg bij Earnewâld. Advies: laarzen en campingstoeltje meenemen!

's Avonds gaan we lichten en smeren. De aggregaten gaan weer mee. Ook lichtvallen zijn welkom.

Contactpersoon: John Boosman. Tel. 0511-539238

25 augustus: Merskenheide. Aanvang 14.00 uur.

Dit is een heide-/bosgebied ten zuiden van Ureterp. Staatsbosbeheer is de eigenaar. Volgens kenners van dit terrein schijnt het een rijke dag- en nachtvlinderfauna te herbergen. Uiteraard gaan we 's avonds lichten en smeren.

Plaats van samenkomst: het toegangsweggetje naar de Merskenheide vanaf de Baken- of Beakendijk, ten zuiden van Ureterp gelegen. Wij maken u erop attent, dat dit gebiedje zelfs in de "Grote Provinciale Atlas" van de Topografische Dienst (Wolters-Noordhoff) schaal 1: 25000 niet als zodanig staat benoemd. Onder het gebiedje ligt een weg, die "De Mersken" heet. Wel staat het beschreven in het boek "Natuur in Fryslân", waarin de 123 gebieden van Staatsbosbeheer door de heer D.T.E. van der Ploeg onder de loep zijn genomen.

Contactpersoon: Jannie Sinnema. Tel. 0516-471222

Verslag voorjaarsbijeenkomst 2000 Gerard Bergsma

De voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op zondag 16 april 2000 in het Fries Natuurmuseum te Leeuwarden. De bijeenkomst werd voorgezeten door Philip Zeinstra. Aanwezig waren 33 leden.

De voorzitter opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom. De secretaris behandelt vervolgens de ingekomen stukken. Er zijn mededelingen van Siep Sinnema (verschijning van de overzichten 1997 en 1998 van vlinderwaarnemingen in Friesland), en van Philip Zeinstra (samenwerking tussen FFF en Vlinderwerkgroep in de toekomst).

De voorzitter deelt daarna mee, dat de voorbereiding van de dagvlinderatlas redelijk op schema ligt. In het redactieteam zijn de taken nu goed verdeeld. Er wordt een overzicht gegeven van alle onderhanden zaken en wetenswaardigheden rond de atlas, zoals het symposium, de benaming van de atlas, de prijs, de subsidie, de drukker en de uitgevers, de promotie en reclame, enzovoorts.

Agendapunt 4: ervaringen/mededelingen/eigen inbreng door leden. Siep Sinnema vertelt, dat Piet Zumkehr op 25 maart een melding heeft gedaan van een rups van de uil *Lithophane lamda* (op Gagelstruik). De coördinaten heeft hij niet vermeld in zijn bericht. Philip Zeinstra heeft in zijn collectie ontdekt, dat hij in april 1987 een exemplaar heeft gevangen van de spanner *Eupithecia lanceata*, een soort die tot nu toe alleen bekend was van Limburg en waarvan de rups gebonden is aan fijnspaar. Philip deelt verder mee, dat door de Vlinderstichting eind 1999 een "Voorlopige atlas van de dagactieve nachtvlinders van Nederland" is verspreid. Hierin staat een selectie van 120 dagactieve nachtvlinders. Dit is gedaan met het oog op een (over enkele jaren) te verschijnen landelijke atlas van de "dagactievevlinders". Iedereen die zijn eigen waarnemingen wil toetsen aan de in de voorlopige atlas vermelde locaties, of witte gebieden wil gaan inventariseren, kan aan dit project meewerken door zijn waarnemingen door te geven of zich aan te melden bij Dick Groenendijk van de Vlinderstichting. Een exemplaar van de voorlopige atlas plus waarnemingsformulieren zijn bij Dick verkrijgbaar.

Na de pauze krijgt Rob de Vos het woord. Hij is verbonden aan het Instituut voor Systematiek en Populatiebiologie (Zoölogisch Museum) te Amsterdam. Hij is secretaris van de sectie "Ter Haar" en een specialist op het gebied van vlinders.

Rob splitst zijn verhaal in twee hoofddeelten, te weten trekvlinderonderzoek en nachtvlinderonderzoek.

Trekvlinderonderzoek: Lempke startte het systematische onderzoek naar de Nederlandse trekvlinders in 1943. Tot 1969 werd dit gecoördineerd vanuit de Studiekring voor Ecologie en Planologie; daarna kwam dit werk bij het Zoölogisch Museum te Amsterdam waar Lempke werkte. Dit hield hij (in z'n eentje) vol tot 1987. Rob heeft deze taak vervolgens overgenomen. Lempke heeft in zijn actieve periode zo'n 300 boeken en artikelen geschreven. In 1956 verscheen het boekje "De Nederlandse Trekvinders", in 1958 gevolgd door "Verre vluchten van vlinders". In 1972 kwam opnieuw "De Nederlandse Trekvinders" op de markt; dit betrof echter een geactualiseerde en uitgebreidere versie dan het eerste boekje van 1956. Daarnaast deed Lempke verslag van de trekvlinders in de jaargangen van Entomologische Berichten tot deel 51 (december 1991). In 1992 verscheen van de hand van Rob de Vos de "Handleiding bij het waarnemen en registreren van Nederlandse Trekvinders". Sinds 1987 heeft Rob "Trekvlinderregistratie Nederland" in het leven geroepen. Naast zo'n 60 jaar trekvlinderonderzoek in Nederland is er verder in Europa nog weinig onderzoek naar dit fenomeen gedaan. Er wordt uitsluitend geregistreerd in o.a. België, Ierland, Engeland, Duitsland, Zwitserland en enkele Scandinavische landen. Men

is bezig om het trekvlinderonderzoek in Europees verband op poten te zetten. Dit vergt nog jaren. Van de genoemde landen is Nederland het langst volledig bezig met trekvlinderonderzoek. Rob bespreekt aan de hand van dia's de Atalanta, de Distelvlinder, de Gamma-uil en de Ypsilon-uil.

Agrotis ipsilon

Agrotis ipsilon is bezig zich in ons land te vestigen. Hij wordt hier tegenwoordig ook in het voorjaar gezien. Dat zegt genoeg. Verder laat hij de Doodshoofdpijlstaart (die snelheden van 100 km per uur kan halen), de Windepijlstaart, de Oleanderpijlstaart en het Blauw weeskind (een immigrant uit Oost-Europa) de revue passeren. Rob laat een kaartje zien met trekroutes vanuit zuidelijke en zuidoostelijke richting. De Monarchvlinder kent een afwijkend

trekgedrag op het Noord-Amerikaanse continent. Hij doet er namelijk twee generaties over om in Noord-Amerika te komen en weer twee generaties voor de terugweg. De totale trek duurt dus twee jaar. Overwinteringslocaties zijn er in Californië en Mexico (de grootste). Op de Canarische eilanden en in Zuid-Spanje zitten tegenwoordig ook al vaste populaties. De vraag is, of deze vlindersoort in Europa hetzelfde trekgedrag gaat vertonen als in Amerika.

De Agaatvlinder (*Phlogophora meticulosa*) heeft ook trekneigingen, maar is in Nederland toch een gewone standvlinder. Deze soort beschouwen we daarom niet als een echte trekvlinder. Slechts de soorten die hier niet voorkomen, worden als zodanig gevolgd. *Xestia c-nigrum* was vroeger een trekvlinder; nu is het een standvlinder. De situatie is derhalve aan veranderingen onderhevig. Daarom is het interessant om jaarlijks onderzoek te blijven doen en de waarnemingen te blijven verwerken, zodat verschuivingen en verrassingen vrij snel kunnen worden onderkend.

Voor de trekvlinderwaarnemingen heeft Rob een simpeler formulier ontwikkeld. Deze kan men op aanvraag bij hem verkrijgen. Ingevulde formulieren kunnen allemaal naar Jannie Sinnema te Hemrik worden gestuurd. Deze zal er voor zorgen, dat ze vervolgens bij Rob belanden. Ieder jaar wordt er een verslag vervaardigd van de waargenomen trekvlinders. Iedereen die heeft meegewerkt door het insturen van waarnemingen krijgt hiervan een exemplaar.

Nachtvlinderonderzoek: belangrijke eerste onderzoekers naar nachtvlinders in Nederland waren de heren Snellen en Ter Haar. Beiden hebben belangwekkende boeken over nachtvlinders geschreven. De secties "Snellen" (microvlinders) en "Ter Haar" (macrovlinders) van de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV) zijn naar hen vernoemd. De nestor van het nachtvlinderonderzoek in Nederland, Barend Lempke, deed van 1936 tot en met 1970 uitgebreid verslag in de "Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera" (in 11 delen en 16 supplementen). Verder publiceerde Lempke in 1976 de "Naamlijst van de Nederlandse Lepidoptera" (Uitgever: KNNV).

In de jaren daarna kwam het vlinderonderzoek in een stroomversnelling terecht. De Vlinderstichting werd opgericht (1982) en in 1989 verscheen de "Atlas van de Nederlandse dagvlinders" (Tax). Joop Kuchlein publiceerde in 1993 het boek "De Kleine Vlinders" over de microlepidoptera. In 1995 kwam de "Naam- en Codelijst van de Nederlandse Macro-nachtvlinders" van Rob de Vos en in 1999 de voorlopige atlas van de dagactieve nachtvlinders (Vlinderstichting), alsmede in hetzelfde jaar de "Geannoteerde Naamlijst van de Nederlandse Vlinders" (Joop Kuchlein en Rob de Vos).

Organisaties: Rob geeft een overzicht van de organisaties die op vlindergebied actief zijn, o.a. de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV), de Stichting Tinea (microlepidoptera), Sectie Snellen (microlepidoptera), Sectie ter Haar (macrolepidoptera) en de Vlinderstichting (ecologisch onderzoek dagvlinders, dagactieve nachtvlinders en libellen).

Rob vertelt, dat wanneer een bepaalde vlinder wordt waargenomen de volgende gegevens belangrijk zijn: datum, plaats/locatie/coördinaten, naam van de waarnemer of vanger, op welke wijze waargenomen/gevangen; de etikettering van een gevangen vlinder voorzien van deze gegevens maakt de waarneming of vangst zeer waardevol. Hij laat een aantal dia's zien van nachtvlinders plus opnames van lichten en smeren. Het is nu van belang, dat nachtvlinders (net zoals dagvlinders) populair worden bij de Nederlanders. Dit is heel goed mogelijk, want er zijn tal van nachtvlinders met prachtige kleuren.

Projecten: Bij de sectie Ter Haar heeft Rob het "Eupithecia"-project gedaan. De "Eupithecia's" zijn een bepaalde groep nachtvlinders (spanners), waarvan een behoorlijk aantal soorten vrij lastig is te determineren. Voortaan moet dit een minder groot probleem zijn. Wanneer wij er niet uitkomen, kan men voor de determinatie van deze specifieke groep altijd bij hem aankloppen. Van de "Eupithecia's" is inmiddels in een collectie een nieuwe soort voor Nederland gevonden: *Eupithecia inturbata*.

Volgende projecten kunnen zijn: de "Boarmia"-soorten (*punctinalis/roboraria*), dubbel- of tweelingsoorten (*Noctua janthe/janthina* - *Amph. pyramidea/berbera* - *Acronicta psi/tridens* enzovoorts), vlinders die algemener of zeldzamer zijn geworden, zoals *Polymixis lichenea* (soort van de duinen van Ameland, Terschelling, Vlieland, Texel, Bergen aan Zee; eerst uitbreiding naar het noorden en nu weer in zuidwaartse richting), *Agrotis puta* (tot 1980 zeldzaam in Zuid-Nederland, maar momenteel in geheel Nederland aanwezig), *Thaumetopoea processionea* (de processierupsvlinder). Deze projecten worden dan behandeld tijdens de bijeenkomsten van de sectie Ter Haar.

Rob heeft nog een oproep voor leden van de Vlinderwerkgroep Friesland. Het betreft onderzoek naar en waarnemingen van *Nudaria mundana* (familie: Arctiidae). Dit betreft een bedreigde nachtvlindersoort. In Zuid-Nederland en in de duinen blijkt hij verdwenen te zijn. In Hoorn heeft Rob de soort echter recentelijk gevonden tussen bemoste stenen van een op het zuiden gerichte simpele dijk. De rupsen houden van een vochtige, niet te warme omgeving en consumeren algen. De rupsen kunnen van half april tot eind mei worden gevonden. Hij toont enkele dia's, waarop o.a. de rups te zien is. Hiermee besluit hij zijn uitgebreide en boeiende presentatie.

Tijdens de rondvraag wordt er nog een vraag gesteld over het database-programma "ORDE" voor de opslag en verwerking van faunistische gegevens. Er is een nieuwe en gemoderniseerde versie (4.0) verschenen bij de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV). Is men lid van de landelijke vereniging, dan kan men dit programma voor f 25,00 aanvragen (diskette + handboek). Voor niet-leden kost het f 125,00.

De voorzitter bedankt Rob de Vos voor zijn komst en bijdrage aan deze avond en Johan Fokkema voor de gastvrijheid in het Natuurmuseum Leeuwarden.

Dagvlinders in Fryslân - Het vluchtige vastgelegd Gerard Bergsma

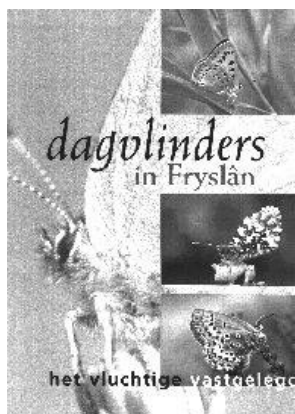
Op vrijdag 17 november 2000 vond eindelijk (na 10 jaar voorbereiding en zwoegen) de uitreiking van de dagvlinderatlas van Fryslân plaats. De presentatie gebeurde tijdens een symposium in het nieuwe congrescentrum "It Aljemint" van de Fryske Akademy te Leeuwarden. Op uitnodiging van de Vlinderwerkgroep Friesland, de Vlinderstichting, de Fryske Akademy, de Friese Pers Boekerij en de KNNV werden ruim honderd belangstellenden ontvangen.

Na de koffie heette de heer Jansma, directeur van de Fryske Akademy, ons welkom en verrichte de opening van deze middag. Achtereenvolgens werden voordrachten gehouden door Jan van der Made (directeur van de Vlinderstichting), Henk de Vries (It Fryske Gea), Kars Veling (de Vlinderstichting) en Philip Zeinstra (voorzitter van de Vlinderwerkgroep Friesland).

Daarna werd het eerste exemplaar van "Dagvlinders in Fryslân" door Philip Zeinstra aangeboden aan Drs. Sicko Heldoorn, gedeputeerde van de provincie Fryslân. Tevens bood Philip aan twee kanjers van de atlasredactie (Kars Veling en Freek Nijland) een cadeau aan namens de Vlinderwerkgroep voor hun enorme en onmisbare inzet om het karwei geklaard te krijgen.

Aansluitend was het dankwoord van de heer Heldoorn, die beloofde dat de provincie haar verplichtingen voor de in Fryslân bedreigde vlindersoorten aan de hand van de nieuwe Flora- en Faunawet zeker zal nakomen.

Na afloop van het officiële gedeelte kon iedereen de atlas aanschaffen bij de stands van de Vlinderstichting en de Friese Pers Boekerij en was er gelegenheid om na te praten onder het genot van een hapje en een drankje. Al met al een gesmeerd lopend symposium en een prachtige dag, die bovendien nog werd opgeluisterd door een uitbundig schijnende zon.

Verslag najaarsbijeenkomst 2000 Gerard Bergsma

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond na het symposium van 17 november 2000 plaats op dinsdag 12 december 2000 in het Fries Natuurmuseum te Leeuwarden. Aanwezig waren 24 leden.

Philip Zeinstra opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom, met name ons nieuwe lid, de heer J.T. Meijer uit Ravenswoud. Gerard Bergsma behandelt daarna de ingekomen stukken. Er is afgelopen zomer een brief binnengekomen van Marten Zijlstra (coördinator van het Ferbân foar oare bisten van het FFF) over het project "De Atlas van de Nederlandse Libellen". Hij doet een oproep aan de leden van de Vlinderwerkgroep die ook libellen inventariseren om contact met hem op te nemen. Het zou jammer zijn als de geïnventariseerde gegevens van de afgelopen 10 jaren niet in de nog te maken Atlas van de Nederlandse Libellen worden opgenomen. Marten coördineert het libellenonderzoek in Friesland. Hij heeft reeds een conceptoverzicht van de tot nu toe in Friesland verzamelde gegevens. Wanneer iemand daarvan een exemplaar wil hebben, dan kan hij zijn E-mail adres aan Marten doorgeven. Het overzicht bestaat uit 44 bladzijden. Men kan Marten ook helpen met het verder opzetten en uitwerken van de regionale rapportage en de lay-out. Zijn telefoonnummer is: 0511-462637. Zijn E-mail adres luidt: marten_zijlstra@hotmail.com

Philip Zeinstra kondigt daarna zijn afscheid aan als voorzitter van de Vlinderwerkgroep. Hij vat nog eens in het kort de gebeurtenissen samen van de afgelopen 15 jaar, waarin hij voorzitter is geweest. Met name Gerrit Stobbe heeft hem indertijd geïnspireerd om met insecten en in het bijzonder met vlinders aan de slag te gaan. Vooral toen in het begin van de jaren negentig het dagvlinderproject werd opgestart en de Vlinderwerkgroep een enorme revival onderging en door cursussen, onderzoek en inventarisatiewerk een grotere naamsbekendheid kreeg in

de provincie Friesland, heeft hij als een bijzonder inspirerende tijd ervaren. Nu de dagvlinderatlas is verschenen, vindt hij het tijd geworden om afscheid te nemen. Er wachten nieuwe uitdagingen. Gerard Bergsma bedankt Philip vervolgens voor zijn grote inzet, deskundige inbreng en het vele werk wat hij voor de Vlinderwerkgroep heeft gedaan en overhandigt hem een enveloppe met inhoud. Philip geeft hierna de voorzittershamer aan Gerard.

Ervaringen/mededelingen/eigen inbreng door leden: Arnold Slagter vraagt, of op enige wijze invloed kan worden uitgeoefend op Rijkswaterstaat met betrekking tot het maaibeeld langs de provinciale wegen. Dat is namelijk niet best. Van gefaseerd maaien hebben ze daar kennelijk nog nooit gehoord. Na enige discussie hierover, valt de naam van Niels Schotsman, bioloog van de provinciale overheid. Verder kan over deze kwestie ook contact worden opgenomen met de FFF.

Gerrit Tuinstra vertelt iets over het frequente onderzoek (samen met Henk en Auke Hunneman) afgelopen jaar in het gebied van de Duurswouderheide. Hij is er in totaal 22 keer geweest. Er zijn 277 macrosoorten nachtvlinders aangetroffen. Onder andere *Eupithecia exiguata* (nieuwe soort voor Friesland), *Eupithecia selinata* (slechts 1 keer eerder in Friesland aangetroffen) en *Panthea coenobita*.

Volgens Andy Saunders verschijnt er binnenkort in Engeland een nieuw boek over de Eupithecia-soorten.

Na de pauze vertoont Gerard Bergsma dia's over de totstandkoming van de dagvlinderatlas en vervolgens enkele series over nachtvlinders. Helaas gaan de (nieuw aangekochte) diadozen wat stroef door de projector, zodat deze telkens vastloopt. Het blijft derhalve bij een enkele serie. Volgende keer beter.

Vlinderwerkgroep stuit op aangename verrassing in het Fochteloërveen!

H. en A. Hunneman

Vorig jaar hebben we uitgebreid verslag gedaan van de activiteiten van de vlinderwerkgroep in het Fochteloërveen. Dit jaar hebben we de 'werkzaamheden' echter onverminderd voortgezet. Hiervoor waren een aantal redenen: ten eerste bestond er -ondanks het vrij intensieve onderzoek- nog steeds geen *volledig* beeld van de verspreiding van het Veenhooibeestje over het veen. Zo bleef het onderzoek in bepaalde delen van het veen in gebreke, vanwege de aanwezigheid van kraanvogels. Maar ook het Drentse deel en enkele (kleine) percelen, in handen van Staatsbosbeheer, werden niet op de aanwezigheid van het Veenhooibeestje getoetst. Daarnaast is er heel weinig bekend over ei-afzetplekken en overwinteringsplekken van de rupsen in het veen. Tot slot was nader onderzoek gewenst naar aanleiding van de bevindingen van vorig jaar.

Evenals het voorgaande jaar was de doelstelling wederom het verkrijgen van een goed beeld van de verspreiding van de aandachtsoort over het gebied.

Daarnaast zou, indien er tijd over zou zijn, worden gekeken of er ei-afzettende Veenhooibeestjes konden worden waargenomen. Met deze informatie zou het beheer (in de toekomst) nog beter op de leefwijze van het Veenhooibeestje kunnen worden afgestemd.

Al met al kunnen we stellen dat aan beide doelstellingen is voldaan. Het hele veen is afgezocht op zoek naar het Veenhooibeestje. Het hierbij waargenomen aantal vlinders overtrof onze stoutste verwachtingen. In 1999 werden in het veen het *hele jaar* (slechts) 13 Veenhooibeestjes geteld. Dit jaar, daarentegen, werden alleen al op 18 juni maar liefst 154 exemplaren van het Veenhooibeestje geteld. Het totale aantal Veenhooibeestjes moet ongetwijfeld nog groter zijn geweest, aangezien die dag maar een deel van het veen is geïnventariseerd. Ook tijdens de daarop volgende inventarisaties werden steeds behoorlijke aantallen Veenhooibeestjes gezien. Dit vormde voor de media de aanleiding om op uitvoerige wijze aandacht te besteden aan het onderzoek.

Ook aan de tweede doelstelling werd voldaan. Op 4 juli werd, na een lange observatie, een eierlegend vrouwtje waargenomen. Dit is zondermeer een unieke waarneming. Het eitje werd, zoals in de literatuur reeds werd verondersteld, afgezet op dode resten van Eenarig wollegras (vrij diep in de polstructuur). Het vrouwtje vertoonde, voorafgaand aan de ovipositie, geen specifiek gedrag waaruit af te leiden viel dat ze de waardplant eerst testte. Dit gedrag komt overeen met de typering die Bink aan het voortplantingsgedrag van het vrouwtje toekent, namelijk 'slordig'. Dat wil zeggen dat het vrouwtje haar ei-afzetplekken uitsluitend selecteert op structuurverschillen in de vegetatie. De betreffende pol Eenarig wollegras werd vervolgens met behulp van twee bamboestokken gemarkeerd en het betreffende 'sprietje' door een felgekleurd lintje omgeven, zodat het ten alle tijde teruggevonden kon worden. Volgens de literatuur zijn op de Nederlandse vliegterreinen tot nu toe geen rupsen op voedselplanten geobserveerd. Dit laatste mislukte ook bij ons, aangezien het eitje, na een lange periode van slecht weer, ineens onvindbaar bleek te zijn. Gelukkig is het eitje op de gevoelige plaat vastgelegd! (Een afdruk hiervan is te vinden in *Dagvlinders in Fryslan*)

Naar aanleiding van de verzamelde gegevens is Natuurmonumenten reeds begonnen met de (eerste) 'herstelmaatregelen'. In bepaalde percelen gaan de peilverhogingen door volgens plan: op basis van de onderzoeksgegevens komt het Veenhooibeestje hier niet voor. Daarnaast wordt in andere percelen serieus rekening gehouden met de aanwezigheid van het Veenhooibeestje. In deze percelen wordt het peil verhoogd aan de hand van wat wenselijk wordt geacht met betrekking tot de bestaande hoogveenvegetaties. Hiervan zal het Veenhooibeestje geen onoverkomelijk nadeel ondervinden.

In Haaksbergen (Haaksbergerveen) werd dit jaar, voor het eerst sinds lange tijd, weer een Veenhooibeestje waargenomen. Het is echter nog (veel) te vroeg om te concluderen dat het goed gaat met het Veenhooibeestje. Wel kunnen we vaststellen dat het er voor het Fochteloërveen, toch al het meest kansrijke

gebied, goed uitziet. Dat er hier sprake is van een incidentele opleving lijkt ons evident. De tijd zal ons leren in hoeverre het Veenhooibeestje zich werkelijk herstelt.

Bijzondere waarnemingen in 2000. Jannie Sinnema

Opvallend was het aantal binnengekomen waarnemingen van de Gehakkelde Aurelia (*Polygonia c-album*): bijna 100 exemplaren. Op enkele plaatsen werden zelfs 4 vlinders tegelijk op de Herfstasters gezien. Ook zijn er rupsen gevonden en opgekweekt. Na de uitgave van Dagvlinders in Fryslan kunnen we alweer enkele nieuwe vindplaatsen toevoegen zoals Dokkum en Damwoude. In 2000 zijn ook twee nieuwe vindplaatsen van de Komma-vlinder (*Hesperia comma*) vastgesteld: op 23 juli en 12 augustus in het Fochtelooërveen en op 11 augustus in Wijnjewoude. Op 13 augustus werd een Koninginnepage (*Papilio machaon*) in Heerenveen waargenomen. De tweede melding van deze mooie dagvlinder kwam uit Nijeberkoop op 29 augustus.

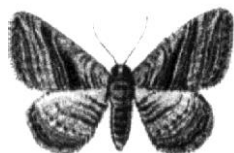
Van de trekvlinders waren de Atalanta's (*Vanessa atalanta*) volop te bewonderen, terwijl de Distelvlinders (*Vanessa cardui*) zich slechts af en toe lieten zien. Meestal worden de Luzernevlinders op de Waddeneilanden gesignaleerd. Dit jaar waren er ook meldingen van de Oranje Luzernevlinder (*Colias croceus*) uit Menaldum, Leeuwarden en Joure. Ook zijn er meldingen van enkele pijlstaarten onder de trekvlinders. De Onrust of Kolibrievlinder (*Macroglossum stellatarum*) is gezien in Lemmer, Hemrik en Damwoude. De Windepijlstaart (*Agrius convolvuli*) is waargenomen in Ternaard (twee exemplaren) en Harlingen. De Doodshoofdvlinder (*Acherontia atropos*) werd gemeld uit Ternaard, Hallum en Oosterwolde.

Tijdens de excursie van de Secties Ter Haar en Snellen in Bakkeveen en het Blauwe Bos bij Haule is het voorkomen van 157 soorten microvlinders en 216

soorten macrovlinders vastgesteld. Hieronder bevonden zich 9 micro-soorten die nog niet eerder in Friesland zijn aangetroffen. Nieuw voor Friesland waren: *Argyresthia sorbiella*, *Coleophera trifolii*, *Coleophera zelleriella*, *Scythris ericivorella*, *Monochroa suffusella*, *Bryotropha galbanella*, *Sophronia semicostella*, *Anarsia spartiella* en *Dioryctia schuetzeella*.

In het Fochteloërveen ving Gerrit Tuinstra op 25 augustus een nieuwe spanner voor Friesland: *Castaconvexa polygrammata*. Volgens de catalogus van Lempke komt de vlinder in Noord-Brabant en Limburg voor. De rups leeft op Walstro. Deze spanner is in 2000 ook aangetroffen in de Achterhoek door Jaap Zwier.

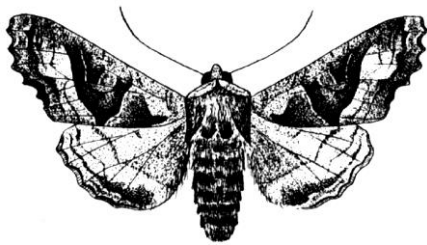
Andere bijzondere waarnemingen van nachtvlinders staan beschreven in het artikel over de inventarisatie van de Duurswouderheide.

Castaconvexa polygrammata
Ongewone vlinderkweek Wilma Trumpie

Het is juni. Hé, in de bladeren van de geranium op de keukenvensterbank zitten gaten. En op de vensterbank liggen kleine zwarte korreltjes die wel op rupsenpoepjes lijken. Na goed zoeken ontdek ik drie hele kleine felgroene rupsjes, dezelfde kleur als het geraniumblad, in elke geranium één. De rupsjes groeien voorspoedig. Ze weten zich goed te camoufleren, want elke dag moet ik zoeken om ze te vinden. Op een dag is er één niet meer te vinden. De andere twee zitten in dezelfde geranium. Een paar dagen later tijdens de afwas: wat heb ik nu voor groens in mijn sop? Het blijkt een rups te zijn, jammerlijk verdronken.

Begin juli verkleurt de laatste rups naar beige en krijgt een patroon van omgekeerde v-vormige streepjes op de rug. Vanaf 7 juli gaat hij 's nachts geregeld aan de wandel en vind ik hen de volgende morgen op verschillende plaatsen op het aanrecht terug. Elke keer zet ik hem op de geranium terug. Ik denk dat hij een plekje zoekt om te verpoppen. Omdat ik in de boeken niet kan vinden wat voor rups het is, weet ik ook niet welke omstandigheden hij daarvoor nodig heeft. Op 13 juli heb ik hem maar in een pot met gaatjesdeksel gedaan. Van de toegediende geraniumblaadjes eet hij nauwelijks. Gaat hij dood? Nee, toch niet. Op 26 juli heeft de rups zich 's nachts verpopt. En dan, op 16 augustus wordt onze

nieuwsgierigheid beloond. Die nacht is er een mooie Agaatvlinder uit de pop gekomen.

In het vlinderboek vind ik een notitie dat er op 29-03-2000 een Agaatvlinder in de keuken was. Die zou de eitjes op de geraniums gelegd kunnen hebben. Op 14-08-1999 staat een waarneming van de Agaatvlinder op een geranium op het terras genoteerd. Ze komen dus vaker op geraniums.

Agaatvlinder (*Phlogophora meticulosa*)

Verslag inventarisatie nachtvlinders Duurswouderheide Gerrit Tuinstra

Algemeen

In het afgelopen zomerseizoen (in de maanden april tot en met oktober) is door een aantal leden van de Vlinderwerkgroep Friesland (zie onderaan dit verslag) een inventarisatie van nachtvlinders uitgevoerd, op de rand van het natuurgebied De Duurswouderheide bij Wijnjewoude. Dit terrein is in eigendom bij Staatsbosbeheer.

Naast enkele algemene aspecten met betrekking tot de inventarisatie, wordt in dit verslag één en ander met betrekking tot de resultaten beschreven. Daarnaast worden een aantal (interessante) soorten, die tijdens deze inventarisatie werden aangetroffen (waaronder een nieuwe soort voor de Friese nachtvlinderfauna), nader beschreven.

Doel

Het doel van de inventarisatie was om een beeld te krijgen van de ter plaatse aanwezige nachtvlinderfauna. Hierbij is voornamelijk gekeken naar de macro-nachtvlinders. Toch zijn er naast de macro's ook nog meer dan vijftig verschillende soorten micro's gedetermineerd.

Methode, plaats en data

De inventarisaties zijn uitgevoerd met behulp van HPL-lampen, opgesteld voor witte lakens. Daarnaast werd er op diverse avonden een Blacklight gebruikt en is een aantal maal in voor- en najaar gesmeerd op bomen in de directe omgeving van de vangplaats.

De lichtbronnen (één tot drie lampen per avond) werden steeds (met uitzondering van één keer) op vrijwel dezelfde plaats opgesteld, rond de poel langs het

toegangspad naar het grote, uitgestrekte heideterrein. Deze plek (Amersfoortcoördinaat 211-564) wordt omringd door bos (hoofdzakelijk loofhout) en heeft geen vrij uitzicht over de heide.

In totaal zijn er 22 avonden cq. nachten geweest waarop de lichtbronnen werden opgesteld. De eerste keer op 3 april en de laatste keer op 21 oktober (in totaal dus een periode van ongeveer zes en een halve maand).

Eén keer (10 augustus) is de lichtbron opgesteld op de oostelijke rand van de Duurswouderheide (op de grens van de kilometerhokken 212-562 en 212-563), langs het zand- cq. fietspad.

Op de verschillende inventarisatie-avonden werd vanaf ongeveer een half uur na zonsondergang de lamp aan gezet. Afhankelijk van het aantal vlinders brandde(n) de lamp(en) ongeveer twee tot vier uur achtereen.

Resultaten

Het totaal aantal waargenomen soorten macro-nachtvlinders, tijdens deze inventarisatie, bedraagt 277 (verdeeld over 14 verschillende families). Het totaal aantal (gedetermineerde) micro-nachtvlinders bedraagt 53 (verdeeld over 13 verschillende families).

In het schema hieronder wordt het aantal waargenomen soorten per familie weergegeven.

familie (macro's)	aantal soorten	familie (micro's)	aantal soorten
HEPIALIDAE	1	ERIOCRANIIDAE	1
LIMACODIDAE	1	ADELIDAE	3
COSSIDAE	1	PSYCHIDAE	2
LASIOCAMPIDAE	4	GRACILLARIIDAE	1
SATURNIDAE	1	YPONOMEUTIDAE	1
SPHINGIDAE	5	OECOPHORIDAE	2
DREPANIDAE	12	CHIMABACHIDAE	1
GEOMETRIDAE	97	GELECHIIDAE	2
NOTODONTIDAE	17	TORTRICIDAE	19
NOCTUIDAE	111	CHOREUTIDAE	1
PANTHEIDAE	2	ALUCITIDAE	1
LYMANTRIDAE	4	PTEROPHORIDAE	1
NOLIDAE	6	PYRALIDAE	18
ARCTIIDAE	15		

(n.b.: Gegevens met betrekking tot de naamgeving zijn overeenkomstig de Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders; zie literatuurlijst.)

In het volgende overzicht wordt het aantal waargenomen macro-nachtvlinders per keer weergegeven.

datum	aantal soorten	datum	aantal soorten
3-apr	3	19-jun	136
19-apr	16	3-jul	74
22-apr	19	15-jul	55
26-apr	23	25-jul	79
1-mei	16	1-aug	77
6-mei	41	5-aug	83
9-mei	63	10-aug	83
13-mei	50	18-aug	50
15-mei	59	11-sep	17
27-mei	24	29-sep	14
9-jun	121	21-okt	7

De avonden met het hoogst aantal waargenomen soorten macro-nachtvlinders waren 9 juni en 19 juni, met respectievelijk **121** en **136 (!!!)** soorten.

Soortbeschrijvingen

Hieronder wordt van een aantal soorten, die tijdens de inventarisatie op de Duurswouderheide zijn waargenomen, een beknopte toelichting met betrekking tot het voorkomen in Friesland gegeven.

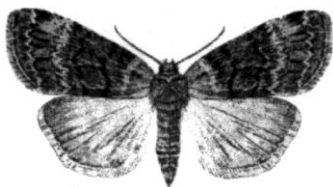
(De soortnummers verwijzen naar de eerder genoemde naamlijst van Kuchlein en de Vos.)

(nr. 1458) *Sphinx pinastri* (Linnaeus, 1758)

S. pinastri behoort tot de familie van de pijlstaarten, waarvan de rupsen een pijltje op het achterlichaam dragen. Tijdens de inventarisaties werd deze soort, naast verschillende andere soorten pijlstaarten, verschillende keren op het doek waargenomen. De rups van deze donkere (grijs-bruine) pijlstaart leeft voornamelijk op grove den. De rups is ook bekend van andere naaldhoutsoorten en is zelfs waargenomen op eik.

(nr. 1581) *Tetheella fluctuosa* (Hübner, 1803)

Deze vlinder is een minder algemene soort uit de familie van de Drepanidae (subfamilie Thyatirinae). Lempke (1984) vermeldt de soort in Friesland van slechts drie vindplaatsen, waarvan één exemplaar van West-Terschelling in 1956. De overige twee vindplaatsen zijn Hemrik (Sinnema) en Oudemirdum (Leffef, 1959). De vlinder is volgens de jaarverslagen van de Vlinderwerkgroep Friesland in de jaren '86, '87, '88, '89, '93 en '98 waargenomen, variërend van slechts één tot maximaal zestien exemplaren. Afgelopen jaar is de soort vrij regelmatig op licht waargenomen aan de Poostweg in Beetsterzwaag (Meijer en Tuinstra). De rups van deze soort leeft op berk.

Teteella fluctuosa

(nr. 1584) *Polyploca ridens* (Fabricius, 1787)

Deze aan eik gebonden vlinder vliegt vrij vroeg in het jaar. Ook deze soort is volgens Lempke in Friesland van een zeer beperkt aantal vindplaatsen. Naast de vindplaatsen Olterterp en Beetsterzwaag worden een drietal vindplaatsen in Gaasterland genoemd. De soort wordt vrijwel ieder jaar in de jaarverslagen van de Vlinderwerkgroep Friesland genoemd.

Tijdens de inventarisatie werd de soort op 22 april, 26 april (10 exemplaren), 6 mei en 9 mei op het doek waargenomen.

Polyploca ridens

(nr. 1648) *Deileptenia ribeata* (Clerck, 1759)

Ook een erg interessante waarneming van de Duurswouderheide is de wat grotere spanner *D. ribeata*. De soort is van voorgaande jaren slechts uitsluitend bekend van Oosterwolde, waar een exemplaar door Van Randen werd waargenomen. Buiten vindplaatsen op de Veluwe wordt de soort maar weinig waargenomen. Afgelopen zomer werd de soort echter in betrekkelijk grote aantallen (enkele tientallen) waargenomen tijdens een excursie op It Mandefjild, bij Bakkeveen (excursie NEV-sectie Ter Haar, 1 juli). Ook werden het afgelopen jaar een aantal exemplaren waargenomen aan de Poostweg in Beetsterzwaag. Op de Duurswouderheide werd op 19 juni één exemplaar van deze soort op het doek waargenomen.

(nr. 1829) *Eupithecia exiguata* (Hübner, 1813) – nieuw voor de Friese fauna

De zeer interessante *E. exiguata* is een soort uit de groep van de zogenaamde bloemspannertjes (Eupithecia's). Tijdens de inventarisatie zijn verschillende soorten uit deze groep waargenomen (zie inventarisatie- en soortenlijst), maar *E. exiguata* is hiervan wel de meest bijzondere. De soort wordt niet in Lempke en de jaarverslagen van de Vlinderwerkgroep Friesland genoemd en is nog niet eerder in Friesland waargenomen. De soort is dus nieuw voor de Friese fauna.

Alhoewel de vlinder goed op licht komt is de soort van betrekkelijk weinig vindplaatsen (buiten Friesland) bekend. Op de verspreidingskaart in het artikel van het Eupithecia-project (Rob de Vos; derde deel; NEV-sectie Ter Haar) worden buiten Zuid-limburg slechts twintig stippen getoond. De dichtstbijzijnde vindplaatsen liggen in zuid Drenthe. Daarnaast is de soort bekend van andere zandgebieden, voornamelijk langs de IJssel. Ook is de soort waargenomen in de duinen in Zuid-Holland.

Waarom de soort in Nederland zo weinig waargenomen wordt, is niet helemaal duidelijk. Aan de aanwezigheid van de voedselplant van de rups kan het niet liggen. Naast berberis (*Berberis vulgaris*) en sleedoorn (*Prunus spinosa*) is de soort bekend van kamperfoelie (*Lonicera periclymenum*). Kennelijk stelt de vlinder hoge eisen aan zijn leefmilieu. Tijdens de inventarisatie zijn verschillende exemplaren van de soort waargenomen.

Eupithecia exiguata

(nr. 1916) *Gluphisia crenata* (Esper, 1785)

G. crenata wordt in de catalogus van Lempke niet genoemd. De soort wordt in de jaarverslagen van de Vlinderwerkgroep Friesland voor het eerste gemeld in 1991. Vervolgens werd er in 1994 nog een exemplaar waargenomen en in 1998 werden twee exemplaren waargenomen (Hunneman, Gorredijk en Sinnema, Hemrik). In 1999 werd een exemplaar op licht waargenomen tijdens een excursie van de Vlinderwerkgroep Friesland in het Fochteloërveen (Tuinstra).

Van deze soort werden tijdens de inventarisatie op de Duurswouderheide een drietal exemplaren waargenomen. Eén exemplaar op 9 juni en vervolgens twee exemplaren op 19 juni.

Mogelijk breidt de soort zich uit, gezien de waarnemingen van de laatste tien jaar en het ontbreken van de soort in de catalogus van Lempke (hoewel de soort zeker (nog) niet in grote aantallen waargenomen wordt).

(nr. 1919) *Stauropus fagi* (Linnaeus, 1758)

S. fagi wordt in het Nederlands ook wel eekhoorn genoemd. De zeer vreemd uitzijnde rups van deze vlinder leeft op verschillende loofhoutsoorten als beuk, eik, berk en hazelaar. Deze soort wordt voornamelijk waargenomen in bosgebieden. Lempke vermeldt een dertiental vindplaatsen. Naast Terschelling worden een aantal vindplaatsen uit het zuidoosten van de provincie en uit Gaasterland vermeld.

S. fagi wordt met maximaal tien exemplaren per jaar in de jaarverslagen van de Vlinderwerkgroep Friesland vermeld.

(nr. 1922) *Acronicta alni* (Linnaeus, 1767)

Deze fraai getekende uil wordt voornamelijk de laatste jaren steeds meer waargenomen. Globaal bekeken over heel Nederland is *A. alni* een vrij schaarse soort, die voornamelijk uit het zuiden van het land bekend is. Ook in Friesland wordt de soort steeds vaker waargenomen. Lempke vermeldt de soort nog niet. In de jaarverslagen van de Vlinderwerkgroep Friesland wordt de soort uit de jaren '92, '93, '96, '97 gemeld met respectievelijk 3, 2, 5 en 2 exemplaren. In '98 en '99 werden naast vlinders ook rupsen van de soort gevonden. In '98 in Beetsterzwaag (één rups op beuk en één op berk) en in '99 ook in de Lindevallei bij Wolvega, een heel andere vindplaats. Ook tijdens de inventarisatie op de Duurswouderheide werd deze uil waargenomen.

Tijdens de voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland zullen de hierboven genoemde soorten én diverse andere soorten, die tijdens de inventarisatie werden waargenomen, worden getoond.

De personen die meegewerkt hebben aan deze inventarisatie zijn:

- Henk en Auke Hunneman, Gorredijk
- Hilco Meijer, Drachten
- Siep en Jannie Sinnema, Hemrik
- Gerrit Tuinstra, Drachten (verslag)

Literatuur

- G. Ebert, Die Smetterlinge Baden-Württembergs, Band 6 Nachtfalter IV, Ulmer, ISBN 3-8001-3482-9.
- J. H. Kuchlein en R. de Vos, Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders, Backhuys Publishers, Leiden 1999, ISBN 90-5782-052-8.
- B.J. Lempke, De vlinders van Friesland, 1986.
- J. Porter, The Colour Identification Guide to Caterpillars of the British Isles (Macrolepidoptera), Viking, ISBN 0-670-87509-0.
- B. Skinner, Colour Identification Guide to Moths of the British Isles (Macrolepidoptera), Colour photography and text figures by David Wilson, Viking, ISBN 0-670-80354-5.
- Vlinderwerkgroep Friesland, jaarverslagen van de jaren 1986 tot en met 1998.
- R. de Vos, Eupithecia-project, Nederlandse Eupithecia-soorten waarnemen, determineren en registreren, deel 3, NEV-sectie "Ter Haar", 1999.

Excursie Vlinderwerkgroep op 28 augustus 2000 op het erf van John Boosman te Earnewald.

John Boosman

In het verleden heb ik mijn tuin meerdere jaren geïnventariseerd op wilde planten. Waar planten bloeien zijn ook vlinders, dus de volgende vraag was hoeveel en welke dagvlinders vliegen er en in welke periode? Nu dat inmiddels bekend is, zie Flinterwille maart 2000, was ik nieuwsgierig naar het voorkomen van nachtvlinders. Gelukkig werkte het weer mee, zodat deze excursie wel kon doorgaan. Het aantal deelnemers (15) overtrof mijn verwachtingen. Immers mijn "residentie" is van de weg af moeilijk te zien en in het donker al helemaal niet. Nadat Jannie, Gerard, Gerrit en de gebr. Hunneman hun territoria hadden ingenomen om te lichten, werden enkele bomen voorzien van een voor vlinders aantrekkelijk sapje. Omdat het nog niet donker genoeg was, voorzag Wilma ons maar van koffie en trakteeerde de familie Hoornveld op heerlijke koek. Ook de aquarellenexpositie op het atelier werd door enkelen bezocht. Om half tien waren velen al niet meer te houden en was het vlinderen in volle gang. Intussen zocht Martin Zijlstra de donkere hemel af naar vleermuizen. Op zijn bat-detector waren de pieptonen te horen van de dwergvleermuis. Dat er ook libellen rond vlogen bewees hij door de paardenbijter (*Aeshna mixta*) en de blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*) tussen zijn vingers vast te houden. We konden mooi het verschil zien. Tegen twaalf uur viel de generator van Gerrit uit. (De benzine was op). In het stikdonker moesten ze hun weg uit het rietveld terugzoeken. Er zijn zo'n 54 verschillende soorten vlinders genoteerd: 16 soorten spanners, waaronder Groen- en Witbandspanner (*Campaea margaritata*), 22 soorten uilen waaronder de Snuitvlinder (*Hypena proboscidalis*), de Pyramidevlinder (*Amphipyra pyramidea*), de Agaatvlinder (*Phlogophora meticulosa*), de huismoeder (*Noctua pronuba*), 5 overige soorten nachtvlinders en 11 soorten microvlinders. De genoemde soorten werden ook op stroop waargenomen. Al met al kunnen we terugzien op een geslaagde avond.

Volgend jaar ga ik maar eens libellen determineren op het erf.

In Nature (Volume 405, juni 2000) staat een interessant artikel over fossiele vondsten van vlinders. Het is een verhaal van Jes Rust met als titel: Fossil record of mass moth migration. In verhouding tot andere gevleugelde insecten zijn er uitermate weinig vondsten bekend van fossielen van vlinders. Naar schatting betreft dit niet meer dan zo'n 700 exemplaren. In dit artikel wordt de ontdekking gemeld van grote aantallen vlinderfossielen (zo'n 1700 exemplaren) in zeesedimenten in de onderste Tertiaire afzettingen in Denemarken (55 miljoen jaar oud). Omdat er zeer grote aantallen aangetroffen zijn van bepaalde soorten, denkt men dat er massale trekbewegingen hebben plaatsgevonden over de Noordzee in dat tijdperk.

In Natuur en Techniek (juni 2000) staat een artikel over Paradijsvlinders, de prachtige dagvlinders uit Z.O.-Azië en Australië. Ze behoren tot de geslachten Ornithoptera en Troides. Op Madagaskar komt een geslacht voor, Pharmacophagus, dat zeer verwant lijkt aan de Paradijsvlinders. Van de dertien soorten van het geslacht Ornithoptera zijn de mannetjes schitterend gekleurd, variërend van blauw en groen tot oranje, tegen een fluweelzwarte achtergrond. Ze zijn in bouw nauwelijks te onderscheiden van de minder opvallend gekleurde soorten van het geslacht Troides. Men heeft dan ook meestal aangenomen dat deze twee geslachten zeer nauw verwant zijn. Men had als theorie dat Troides zich oostwaarts uitbreidde, waarbij deze zich op Nieuw-Guinea en Australië ontwikkelde tot het geslacht Ornithoptera. Daartegen kwam in 1996 de theorie van de Amerikaan Parsons, die beweerde dat Ornithoptera en Pharmacophagus van Madagaskar een gemeenschappelijke voorouder hebben in de tijd dat Madagaskar en Australië via Antarctica nog met elkaar verbonden waren. Troides was een apart Aziatisch geslacht, dat Ornithoptera pas tegenkwam, toen Australië op Azië botste. Omdat er geen fossielen bewaard zijn gebleven kan er op die manier geen uitsluitsel worden gegeven. Via DNA-onderzoek kan men met behulp van de verschillen van bepaalde genen een soort "moleculaire klok" gebruiken, waarbij een schatting is te maken van de tijd dat soorten of geslachten uit elkaar groeien. Men neemt daarbij aan dat de mutatiesnelheid redelijk constant is. Uit dit DNA-onderzoek lijkt nu naar voren te komen dat Pharmacophagus zo'n 15 miljoen jaar geleden zijn oorsprong vindt, terwijl Madagaskar zo'n honderd miljoen jaar geleden loskwam van Antarctica. De theorie van Parsons lijkt dus niet te kloppen. Het aardige van dit artikel is, dat DNA-onderzoek aan vlinders ons zelfs kan helpen om de geologische geschiedenis van de Aarde te ontrafelen.

Mutaties Ledenlijst

Overleden: G. van Minnen te Leeuwarden.

Nieuwe leden:

Martin J. Andree
3900 Four Mile Road NE
Grand Rapids MI 49525.9713
USA

De heer O. Idema
De Streek 30
9254 RL Feanwâldsterwâl
tel. 0511 - 476338

Dhr. H. en mevr. S. Hoornveld
Schoterlandseweg 37
8411 XX Jubbega
tel. 0516 - 462600

Afmelding als lid:

De heer K. Brouwer
Stellingenweg 80
8475 EH Nijeholtpade

De heer K. Portena
Bauke Boersmastraat 6
8561 DX Balk

P.Schaper
Stokerij 71
8401 ED Gorredijk

Noteer deze data in uw agenda!

- zaterdag 24 maart Bijeenkomst sectie Ter Haar te Lexmond.
- zondag 25 maart Bijeenkomst NEV-afd. Noord te Groningen.
- dinsdag 3 april Bijeenkomst Vlinderwerkgroep Friesland te Leeuwarden.
- zaterdag 14 april Bijeenkomst sectie Snellen te Lexmond.
- zaterdag 28 april Lentevergadering NEV.
- zaterdag 19 mei Excursie Vlinderwerkgroep Friesland Fochtelooërveen.
- weekend 15 t/m 17 juni Zomerbijeenkomst NEV Ter Apel.
- zaterdag 23 juni Excursie Vlinderwerkgroep Friesland Oude Venen Eernewoude.
- weekend 6 t/m 8 juli Excursie secties Ter Haar/sectie Snellen Achterhoek.
- zaterdag 25 augustus Excursie Vlinderwerkgroep Friesland Meskenheide.